

istraživanja jer samo tako može doći do inovacija koja po svojoj prirodi stvaraju napredak. Na neki način iznošenjem takvih misli autor pokazuje obrazac ponašanja ne samo za znanstvenike nego za općenito djelovanje čovjeka. Iz primjera koje navodi možemo uočiti da povijest okoliša ide u tome pravcu, da je takva po svojoj prirodi jer istražuje duga razdoblja, procese i transformacije i da samo tako i može opstati i biti zanimljiva znanstvenicima i čitateljima. Po već uhodanom obrascu završava s retoričkim pitanjem što je zapravo povijest okoliša.

U zadnjem poglavlju pod naslovom *What is the Point of International Environmental History?* uokviruje svoje misli koje proteže kroz cijeli esej. Napominje da su instituti poput Rachel Carson Center obrasci u kojem pravcu treba ići povijest okoliša, akademska i znanstvena sredina i čovječanstvo općenito. Prvenstveni je razlog tomu povezanost čovjeka s prirodom koju autor ne zaboravlja naglasiti. Napominje da okoliš zapravo sa svojim djelovanjem prema čovjeku priča priču koju povjesničari okoliša proučavaju i kao takvi postaju jedni od svjetionika čovječanstva u sadašnjosti, a pogotovo u budućnosti.

Iz svega navedenoga možemo upoznati Christofa Maucha kao znanstvenika koji zna što govori, piše i čemu teži. To nas ne treba čuditi jer je trenutačno jedan od najcjenjenijih povjesničara okoliša, jedan od direktora spominjanog Rachel Carson Center i bivši predsjednik Europskog društva za povijest okoliša. Ima jasan cilj promoviranja povijesti okoliša naglašavajući sve pozitivne strane potonje povijesne discipline. Na zanimljiv način uz mnoštvo primjera, metafora, usporedbi i iznošenjem obrazaca ponašanja u tome i uspijeva. Čitatelj nikako ne može ostati ravnodušan nakon što pročita esej i o njemu prvenstveno ovisi koliko će pročitano primijeniti u vlastitome životu.

Mihael SUČIĆ

FRANK UEKOETTER: CONSIGNING ENVIRONMENTALISM TO HISTORY? REMARKS ON THE PLACE OF THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT IN MODERN HISTORY (RACHEL CARSON CENTER), RCC PERSPECTIVES 2011/7

Tekst Franka Uekoettera prikaz je povijesti environmentalizma u Njemačkoj od 1900. do 1980. godine, te rasprava o konceptima, definicijama i pokretima njemačkog environmentalizma u međunarodnom kontekstu. Članak se temelji se na autorovoj monografiji o njemačkom environmentalizmu.

Njemački povjesničari u pisanju suvremene povijesti posvećuju osobitu pažnju ekološkim pitanjima. Autor problematizira ključne postavke ekohistorije kao znanosti: definicije environmentalizma i okolišnog pokreta, 3 područja kojima se environmentalizam bavi, znanstvena počela ustanovljena 1900. godine, kao i prekretnicu u tradiciji konzervacije 1970. godine, te korištenje političkog stila (kampanje) u građanskom environmentalizmu.

Autor smatra da je u proučavanje environmentalizma nužno uključiti i djelovanje državnih institucija, umjesto dosadašnje usmjerenosti na građanske udruge. Međutim, postoji problem određivanja povijesno korektnih definicija environmentalizma, s obzirom da se odnos environmentalista prema vlastitoj povijesnoj tradiciji razlikuje. Iako ne postoji definicija environmentalizma u povijesnim dokumentima, danas se environmentalizam opisuje kao proučavanje okoliša u najširem kontekstu, s posebnim interesom za biljke, životinje, zrak, vodu i tlo, te ideje i prakse čovjekove interakcije s okolišem. Dok Nijemci suprotstavljaju sadašnje demokratske tendencije environmentalizma autoritarnoj prošlosti konzervacije, njihovi američki kolege često citiraju svoje prethodnike.

Potrebna je široka definicija environmentalizma, koja uključuje skup praksi, pa i negativne učinke čovjeka na okoliš. Revolucionarne aktivnosti, važne za povijest environmentalizma, pokrenule su praktični obrat u okolišnoj historiografiji, pri čemu se proučavaju osobe koje su pokrenule okolišne aktivnosti te njihova motivacija.

Primjenom Bourdieuove teorije polja, autor definira tri polja ljudske aktivnosti u environmentalizmu - građanske aktivnosti, političko djelovanje i kulturno područje, koja međusobno interferiraju, pa ih je moguće prikazati kao povijest međuovisnih aktivnosti.

Problem metodologije autor prikazuje kroz koncept počela environmentalizma. U environmentalizmu ne postoji početak proučavanja za povjesničare, ali primjenom Kosseleckovog koncepta Sattelzeit (prekretnica) moguće je odrediti vremenske točke koje su značile prekretnicu u razvoju discipline. 1900. godina bila je Sattelzeit za njemački, ali i zapadni environmentalizam, jer tada nastaju nove organizacije, zakoni i institucije koje utječu na ekološko mišljenje u budućnosti. Dominantni koncepti postaju „domovina” i „prirodni pokret”, a pripadnost zapadnom kulturnom krugu sada se iskazuje zakonskom zaštitom prostora.

Pokret zaštite okoliša (konzervacije) obilježen je sukobima oko vlasništva i pristupa zemljištu, a vidljiva su i dva svjetska trenda, koji utječu na opće prihvaćanje zaštite prirode kao kontrole prostora: destruktivni potencijal modernog industrijskog kapitalizma i povećane upravljačke sposobnosti država, što uvodi svijet u doba teritorijalnosti.

Sljedeći važan trenutak u povijesti environmentalizma u Njemačkoj je 1970. godina, kada se tradicija konzervacije transformira u okolišni pokret kakav je danas. U Njemačkoj se javljaju novi tipovi aktivizma, a za razliku od pokreta 1900. godine, aktivnosti su međusobno povezane i umrežene. Konzervacijska zajednica, prije stabilna, sada postaje fluidna, te ovisna o ciklusima građanskog aktivizma i medijskoj kampanji. Obrazac djelovanja postaju javne kampanje, kroz koje se afirmira njemačka politička ljevica. 1970. godine tradicionalni protesti pretvaraju se u okolišne, a kruna nastojanja environmentalizma je akcijski program za okoliš koji vlada Zapadne Njemačke usvaja 1971. godine. Kronologiju okolišnog pokreta u Njemačkoj autor zaključuje 1980-im godinama, kada pokret postaje stabilan.

Danas se propituje uloga države u environmentalizmu, a na primjeru Njemačke prikazan je proces državne intervencije u okolišnu regulativu. Izniman ekonomski rast uzrokovao je i zagađenje okoliša, što je izazvalo bijes građana Zapadne Njemačke, nakon čega vlada stvara novu okolišnu politiku, dok je socijalna mobilizacija 1968. također potaknula političku vlast na uvođenje novog okolišnog programa i riječi „okoliš” u široku upotrebu. Međutim, okolišna politika više nije u fokusu politike tijekom mandata kancelara Helmuta Schmidta (1974.-1982).

Nestabilnost environmentalizma otežala je djelatnost povjesničara, ali autor naglašava važnost njemačkih inženjera kao aktivnih regulacijskih faktora okoliša i njihovog vrednovanja u povijesnim prikazima. Environmentalizam danas proučava kako države koriste prirodne uvjete za ekonomski razvoj. Njemački environmentalizam ima nekoliko osobitosti – jaku administraciju, raznolikost motiva, slabu građansku inicijativu, te znanstvena istraživanja u okolišnoj domeni. Mnogo informacija dobiva se komparacijom nacionalnih pristupa environmentalizmu, poput njemačkog i francuskog primjera.

Uspion environmentalizma ne može se objasniti jednim uzrokom, zbog čega većina autora ne objašnjava, već opisuje transformacije environmentalizma, poput Jensa Ive Engelsa. Na primjeru Njemačke, autor razvija nov pristup objašnjenju uspona environmentalizma. Glavni razlog uspona je potraga za sigurnošću, pa je briga za okoliš rezultat straha od nesigurnosti uzrokovanih onečišćenjem. Autor predlaže tri perspektive proučavanja razvoja environmentalizma: environmentalizam kao politička afirmacija ljevičara, s obzirom da su anti-nuklearnim protestima polučili velik uspjeh i popularnost. Drugi faktor su interesi državne administracije, koji percipiraju environmentalizam kao instrument punjenja proračuna i širenja moći. Ovdje se naglašava važnost političkog poduzetništva u njemačkom environmentalizmu. Treći faktor je potraga za sigurnošću koja postaje interes široke javnosti, posebno 1973./1974., kao posljedica drugog naftnog šoka, a tada environmentalizam u Njemačkoj ostvaruje proboj. Slabost ove interpretacije je u tome što podrazumijeva da je poriv za sigurnošću prirodan u ljudi, dok građanski pokreti poput environmentalizma teže fluidnosti, a ne stabilnosti.

Nakon Drugog svjetskog rata najvažnije obilježje discipline postaje usvajanje političkog stila djelovanja, tj aktivističke kampanje. Za razliku od dotadašnjih aktivnosti konzervacionista, sada su kampanje usmjerene na široku javnost. Okolišna pitanja prikazuju se kao javni interes, a korištenjem demonstracija i medijskih kampanja nastoji se senzibilizirati javnost. Ljevica usvaja kampanje kao vlastiti politički

stil, usmjeravajući ih na najisplativija okolišna pitanja. Međutim, zbog transnacionalnog karaktera problema i postojanosti nacionalnih struktura u environmentalizmu, te činjenice da države sve više pažnje pridaju okolišu i bez protestnih pritisaka, učinkovitost protesta se smanjuje. Neuspjeh summita o klimi u Copenhagenu značio je pobjedu politike nad protestnim kampanjama. Autor naglašava da bi ekohistoričari trebali usvojiti nov pristup i postati politički aktivni građani, zbog političkih manipulacijama ekološkim pitanjima.

I za kraj, autor zaključuje da se povijest njemačkog environmentalizma ignorira, a njemački povjesničari i dalje se bore sa starim argumentima i klišeima, poput problema iskorištavanja šuma i opasnosti nuklearne energije. Za povjesničare okoliša dublji smisao bavljenja environmentalizmom je stvaranje jasnog i konzistentnog prikaza discipline, koji se neće ograničiti samo na akademsku raspravu.

Sara PAŽUR

SICKNESS, HUNGER, WAR, AND RELIGION: MULTIDISCIPLINARY PERSPECTIVES (RACHEL CARSON CENTER). UREDILI: MICHAELA HARBECK, KRISTIN VON HEYKING, HEINER SCHWARZBERG, RCC PERSPECTIVES 2012/3

Michaela Harbeck, Kristin von Heyking i Heiner Schwarzberg urednici su 6 sabranih članaka, objedinjenih pod naslovom „Bolest, glad, rat i vjera: multidisciplinarne perspektive.” Članci obrađuju sljedeće teme: život u drevnom Egiptu u vrijeme faraona 18. dinastije, populacije Đerdapske klisure u mezolitičko – neolitičkim transformacijama, sifilis u prehispankim populacijama Bolivije, povijest kuge, hipotireoza u Švicarskoj i bitka kod Kalkriesea, tj. Teutoburške šume iz Augustova vremena. Autori članka su znanstvenici iz područja arheologije, paleontologije, antropologije, paleobiologije i epidemiologije, a korištenjem laboratorijskih metoda prirodnih znanosti otkrili su nove podatke koji nadopunjavaju povijesne izvore. Multidisciplinarnost istraživačkih tehnika primjenjena u ovim člancima ukazuje na nužnost suradnje povijesti i prirodnih znanosti, čijim se tehnikama otkrivaju posve novi podaci o prošlosti.

U članku „Život u drevnom Egiptu: Ehnaton, period Amarna i Tutankhamon” (Barry Kemp i Albert Zink) autori opisuju utjecaj vjerske reforme faraona Ehnatona na život egipatskog stanovništva. Podaci su prikupljeni proučavanjem mumija iz drevnog groblja u Tell el-Amarni, gradu koji je izgrađen kao središte novog kulta Sunca. Proučavanjem posmrtnih ostataka mumija Južnog groblja iz Tell el-Amarne otkrilo se da su stanovnici Ehnatonovog grada patili od neadkvatne prehrane i ozljeda kralježnice, kao posljedice fizičkog rada. Iako su u gradu postojali posebni hramovi za skladištenje hrane, njihovu učinkovitost onemogućava epidemija koja je pogodila grad.

Ispitani su i posmrtni ostaci mumija kraljevske nekropole, s ciljem identifikacije Ehnatonove mumije, te utvrđivanja obiteljske loze faraona Tutankhamona. S obzirom da ni jedan egipatski natpis ne otkriva tko su bili Tutankhamonovi roditelji, autori su primjenom antropološke i radiološke genetičke analize organskih ostataka mumija iz kraljevske nekropole definitivno utvrdili da su mumije označene kao KV55 i KV35 otac i majka mladog faraona, dok je mumija iz groba KV55 faraon Ehnaton. Kombinacijom arheoloških i genetičkih istraživanja utvrđen je identitet važnih kraljevskih ličnosti starog Egipta. Postupcima CT snimanja potvrđene su patološke promjene Tutankhamonovih stopala, te je otkriveno da je patio od Köhlerove bolesti (neкроza kostiju stopala), te sindroma ravnog stopala.

U članku Dušana Borića, Marije Radović i Sofije Stefanović „Mezolitsko-neolitske transformacije populacija Đerdapske klisure” analizom koštanih ostataka i obrazaca ukopa autori opisuju promjene u prehrani i lokalnim identitetima ovog važnog arheološkog nalazišta. Dušan Borić ustvrdio je da uzorci koštanih ostataka iz nalazišta Lepenski Vir ukazuju na prehranu s manje ribe u neolitiku, dok u kasnom mezolitu ukopni položaj ukazuje na važnost ribe u prehrani i religijskom životu stanovnika. Kontakti starosjedioca L. Vira s grupama ranog neolitika izazvali su smanjenje korištenja ribe u prehrani, promjene pogrebnih obrazaca te identiteta starosjedilaca. Marija Radović proučavala je ishranu i životne navike na osnovi dentalne patologije, s ciljem otkrivanja psihološkog stresa i smetnji rasta u djetinjstvu. Rezultati

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing addresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA